ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚਾਰੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਭਾਵਿਤ
ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ
(2022 ਦੀ ਸੁਮੋਟੋ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ.ਆਰ.ਐਲ.) ਨੰਬਰ 1)
ਸਤੰਬਰ 19, 2022

[ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਸੀਜੇਆਈ, ਐਸ ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਟ ਅਤੇ
ਸੁਧਾਂਸ਼ੂ ਧੂਲੀਆ, ਜੇਜੇ]

ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 – ਧਾਰਾ 235, 309 – ਕੀ, ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਿਸੇ ਮੌਤ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ- ਕਿਹਾ: ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇਕਸਾਰ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ/ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਪੰਜ ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਕੋਲ ਭੇਜਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਆਯੋਜਿਤ 1.ਦੋ ਵਿਚਾਰ ਹਨ, ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ, ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ "ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ... ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ". ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਉਲਟ ਲਾਈਨ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। [ਪਾਰਸ 11 ਅਤੇ 15][558- ਬੀ - ਸੀ; 560- ਈ]

2. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ, ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ. ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ

ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਅਪੀਲ (ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪੜ੍ਹਾਅ) 'ਤੇ ਇਸ ਨੁਕਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 20][563- ਸੀ - ਡੀ]

3. ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਸੈੱਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਟਕਰਾਅ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 48ਵੇਂ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੁਰਲੱਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਰਾਹੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ, ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪੜ੍ਹਾਅ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੈਮਾਨੇ ਭਾਰੀ ਝੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ/ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇਕਸਾਰ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 23][564- ਡੀ -G]

ਮਿੱਠੂ ਬਨਾਮ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ (1983) 2 **ਐਸਸੀਸੀ** 277 : [1983] (2) **ਐਸਸੀਆਰ** 690 - **ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।**

X v. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2019) 7 **ਐਸਸੀਸੀ** 1: [2019] 6 **ਐਸਸੀਆਰ** 1; *ਅਲਾਉਦੀਨ ਮੀਆਂ ਬਨਾਮ ਅਲਾਉਦੀਨ ਮੀਆਂ ਵੀ. ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ* (1989) 3 **ਐਸਸੀਸੀ** 5 : [1989] 2 **ਐਸਸੀਆਰ** 498; *ਅੰਗੁਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਅੰਗੁਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ। ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ* (1989) 3 **ਐਸਸੀਸੀ** 33*; ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਿ. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ* [1983] 1 **ਐਸਸੀਆਰ** 145; *ਭਗਵਾਨੀ ਬਨਾਮ ਭਗਵਾਨੀ ਬਨਾਮ। ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਏਆਈਆਰ* 2022 **ਐਸਸੀ** 527; ਡਗਦੂ ਬਨਾਮ ਡਾਗਦੂ. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (1977) 3 **ਐਸਸੀਸੀ** 68 : [1977] 3 **ਐਸਸੀਆਰ** 636; *ਦੱਤਾਰਾਏ ਬਨਾਮ ਦੱਤਾਰਾਯਾ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ* (2020) 14 **ਐਸਸੀਸੀ** 290: [2019] 11 **ਐਸਸੀਆਰ** 295*; ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ* (1991) 4 **ਐਸਸੀਸੀ** 341 : [1991] 2 **ਐਸਸੀਆਰ** 256; *ਮਨੇਜ ਸੂਰਿਆਵੰਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ* (2020) 4 **ਐਸਸੀਸੀ** 451: [2020] 4 **ਐਸਸੀਆਰ** 1; *ਮਨੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਨੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ* 2022 **ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ** 768;

ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ **(1981) 3 ਐਸਸੀਸੀ 11 : [1981] 3 ਐਸਸੀਆਰ 270***; ਰਾਮਦੇਵ ਚੌਹਾਨ ਬਨਾਮ ਰਾਮਦੇਵ ਚੌਹਾਨ ਅਸਾਮ ਰਾਜ* **(2001) 5 ਐਸਸੀਸੀ 714 : [2001] 3 ਐਸਸੀਆਰ 669***; ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ* ***ਰਾਜ*** **(1976) 4 ਐਸਸੀਸੀ 190 : [1977] 1 ਐਸਸੀਆਰ 229**; *ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ* **(1977) 3 ਐਸਸੀਸੀ 218 : [1977] 3 ਐਸਸੀਆਰ 711 - ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।**

ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ

[1983] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 145	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 3**
[1977] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 229	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 7**
[1981] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 270	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 8**
[1983] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 690	**ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ**	**ਪੈਰਾ 9**
[1989] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 498	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 10**
[1991] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 256	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 11**
[2019] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 295	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 12**
[1977] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 636	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 16**
[1977] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 711	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 16**
[2001] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 669	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 17**
[2019] 6 ਐਸਸੀਆਰ 1	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 19**
[2020] 4 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1	**ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ**	**ਪੈਰਾ 19**

ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2022 ਦੀ ਸੁਮੋਟੋ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸੀ.ਆਰ.ਐਲ.) ਨੰਬਰ 1.

ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ

ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੁਆਰਾ,

ਵੇਣੂਗੋਪਾਲ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਸੌਰਭ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸਿਧਾਰਥ ਦਵੇ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ (ਏਸੀ), ਸਿਧਾਰਥ ਅਗਰਵਾਲ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ, (ਏਸੀ), ਅੰਕੁਰ ਤਲਵਾੜ, ਸੁਹਾਸਿਨੀ ਸੇਨ, ਚਿਨਮਯੀ ਚੰਦਰਾ, ਸਿਧਾਂਤ ਕੋਹਲੀ, ਸ਼ਿਖਿਲ ਸੂਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੇਮਤੀਬੇਨ ਏਓ, ਵਿਧੀ ਠਾਕਰ, ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਦਲਵੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰੂਸ਼ੀ ਸਿੰਘ, ਮਾਧਵ ਚਿਤਾਲੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅੰਕਿਤਾ ਚੌਧਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅੰਕਿਤਾ ਚੌਧਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਰੁਸ਼ੀ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅੰਕੁਰ ਤਲਵਾੜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਹਾਸਿਨੀ ਸੇਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਚਿਨਮਯੀ ਚੰਦਰਾ, ਸਿਧਾਂਤ ਕੋਹਲੀ, ਸ਼ਿਖਿਲ ਸੂਰੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੇਮਤੀਬੇਨ ਏ.ਓ. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕਯੇਸ਼ ਬੇਗ, ਅਸਤਿਕ ਗੁਪਤਾ, ਪ੍ਰਖਰ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਯੂਸ਼ੀ ਮਿੱਤਲ, ਵਿਪੁਲ ਅਭਿਸ਼ੇਕ, ਮੁਹੰਮਦ। ਇਰਸ਼ਾਦ ਹਨੀਫ, ਰਿਜ਼ਵਾਨ ਅਹਿਮਦ, ਮੁਜਾਹਿਦ ਅਹਿਮਦ, ਆਰਿਫ ਅਲੀ, ਮੁਹੰਮਦ। ਅਸਲਮ, ਮੁਹੰਮਦ. ਪਰਵੇਜ਼, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੰਜਣਿਆ ਸ਼ੰਕਰਨ,

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੈਸਮੀਨ ਚੌਹਾਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼੍ਰੇਆ ਰਸਤੋਗੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕਸ਼ਾ ਬਾਸਰਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਵਾਨੀ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਭਾਵੇਸ਼ ਸੇਠ, ਗੌਰਵ ਅਗਰਵਾਲ, ਐਡਵੋਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਟ, ਜੇ.

1. ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਮਤਭੇਦ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਮੌਤ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਦਾਲਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹੈ

2. ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1973 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, "ਸੀਆਰਪੀਸੀ" ਜਾਂ "ਕੋਡ") ਦੀ ਧਾਰਾ 235 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

(1) ਦਲੀਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ (ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ) ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੱਜ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਦੇਵੇਗਾ। (2) ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੱਜ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਧਾਰਾ 360 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਦਾ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸੁਣੇਗਾ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਵੇਗਾ।

ਧਾਰਾ 235, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪੁਰਾਣੇ ਕੋਡ (1898) ਦੀ ਧਾਰਾ 309 ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ, 1970 (ਮਿਤੀ ਜੁਲਾਈ 1972) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ 48 ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 309 ਵੀ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ:

309. ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ।

(1) ਹਰੇਕ ਜਾਂਚ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ, ਕਾਰਵਾਈ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਦੋਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ, ਜਦ ਤੱਕ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੀ।

(2) ਜੇ ਅਦਾਲਤ, ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਂ ਸਲਾਹਯੋਗ ਸਮਝਦੀ ਹੈ

[ਐਸ. ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਟ, ਜੇ.]

ਇਹ, ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ, ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਜਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਾਰੰਟ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹੈ: ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜੇਗਾ:

ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਗਵਾਹ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਕੋਈ ਮੁਲਤਵੀ ਜਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ

ਬਸ਼ਰਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਲਤਵੀ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਸ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਨ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ 1.- ਜੇ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਕੋਈ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿਮਾਂਡ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਰਿਮਾਂਡ ਲਈ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਕਾਰਨ ਹੈ

ਵਿਆਖਿਆ 2. - ਉਹ ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਮੁਲਤਵੀ ਜਾਂ ਮੁਲਤਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗਤਾਂ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ.

3. ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਮਤ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਕਿ ਇਹ "ਦੁਰਲੱਭ ਤੋਂ ਦੁਰਲੱਭ" ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੀਮਤੀ ਅਧਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

151. ਸੀਆਰਪੀਸੀ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 354 (3) 1898 ਦੇ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1974 ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਲਾਗੂ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕਤਲ ਲਈ ਮੌਤ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਵਿਕਲਪਕ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੋਵੇਂ ਆਮ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਪੇਟੈਂਟ ਹੈ

1(1983) (1) ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 145

ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਤਲ ਅਤੇ ਛੇ ਹੋਰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਆਮ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕੈਦ (ਜਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ) ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਇਕ ਅਪਵਾਦ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਦੀ ਸੰਯੁਕਤ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ:

"ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਵਿਕਲਪਕ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਦੱਸਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 354 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਉਪਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ:

"ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ, ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਕੈਦ ਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸੇਗਾ।

152. ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ 1973 ਦੇ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਨੂੰ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਮੋਹਨ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਡ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਦੋ ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਕੇ ਵੀ ਵੰਡਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ।

ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੱਜ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹ ਧਾਰਾ 360 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਦਾ, ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣੇਗਾ।

ਕਾਨੂੰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ 48ਵੀਂ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਮੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ:

45. ਹੁਣ ਇਹ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸਜ਼ਾ ਨੀਤੀ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਕਈ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਇੱਕ ਘਾਟ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ

[ਐਸ. ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਟ, ਜੇ.]

ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼:- ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਨਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂਇਕ ਪਹੁੰਚ ਬਾਰੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਾਲਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਬੂਤ ਲੈਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਨਵੇਂ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਲਾਗੂ ਕਰਕੇ ਸੰਸਦ ਨੇ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਉਸ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਧਾਰਾ 235 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਵਿੱਚ ਸਬੂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਬਾਰੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਜਾਂ ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੱਜ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰ ਜਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਵਾਲ। "ਬੇਸ਼ਕ," ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਏਆਈਆਰ 1976 ਐਸਸੀ 2386 ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਸੀ, "ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇਹ ਸੁਣਵਾਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਲੰਬੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇ। ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

153. ਅਸੀਂ ਧਾਰਾ 432, 433 ਅਤੇ 433ਏ 'ਤੇ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਮਰ ਕੈਦ ਨੂੰ ਕਤਲ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਘਿਨਾਉਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਵਿਕਲਪ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

154. 1973 ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 432 ਅਤੇ 433 ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਨਾਲ 1898 ਦੇ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 401 ਅਤੇ 402 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 72 ਅਤੇ 161 ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਾਰਾ 432 "ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ" ਨੂੰ (ਉਸ ਧਾਰਾ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (7) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ) ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 433 ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਧਾਰਾ (ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਵਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

155. 18 ਦਸੰਬਰ, 1978 ਤੋਂ ਸੀਆਰਪੀਸੀ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 1978 ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਧਾਰਾ 433ਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜੋ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"433A. ਧਾਰਾ 432 ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ 'ਤੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਮੌਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 433 ਤਹਿਤ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਸਨੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਚੌਦਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਨਹੀਂ ਕੱਟੀ ਹੁੰਦੀ।

156. ਇਹ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਗਮੋਹਨ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਉਮਰ ਕੈਦ 12 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਹੁਣ, ਧਾਰਾ 433 ਏ ਧਾਰਾ 432 ਅਤੇ 433 ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੁਆਫੀ ਅਤੇ ਕਮਿਊਟੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 14 ਸਾਲ ਦੀ ਅਸਲ ਕੈਦ ਕੱਟਣੀ ਪਵੇਗੀ

157. ਅਸੀਂ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਮੌਜੂਦਾ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ (ਰੱਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 374, 375, 376 ਅਤੇ 377 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ) ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 366 (ਆਈ) ਅਨੁਸਾਰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਹਵਾਲੇ 'ਤੇ, ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 367 ਅਤੇ 368 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ ੩੬੭ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਅਗਲੇਰੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਜਾਂ ਵਾਧੂ ਸਬੂਤ ਲੈਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਾ 368 ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਜ਼ਾ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ; ਜਾਂ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਬਦਲਣਾ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ

ਧਾਰਾ 369 ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ, ਜਾਂ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸਜ਼ਾ ਜਾਂ ਆਦੇਸ਼, ਜਦੋਂ ਅਜਿਹੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਜੱਜ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੋ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਧਾਰਾ 370 ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਜੱਜ ਦੀ ਰਾਏ ਬਰਾਬਰ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੇਸ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਜੱਜ ਕੋਲ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

158. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਿਲਸ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾਅ 'ਤੇ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵਜੋਂ ਬੇਕਸੂਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਸਬੂਤ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

4. ਫਿਰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ

"163. ... ਹੁਣ, ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੋ-ਪੱਖੀ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਉਹ ਸਮੱਗਰੀ ਜਾਂ ਸਬੂਤ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਾਂਚ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਂ ਜੁੜਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ, ਧਾਰਾ 354 (3) ਵਿੱਚ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਚੋਣ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 235 (2) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 354 (3) ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਮੌਜੂਦਾ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 302, ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ "ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ" ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਬਲਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

165. ਜਗਮੋਹਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 354 (3) ਅਤੇ ਧਾਰਾ 235 (2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਵਿਧਾਨਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਗਮੋਹਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸਤਾਵ (iv) (ਏ) ਅਤੇ (v) (b) ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ

(ਏ) ਆਮ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਤਲ ਦੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਦਾਲਤ ਉਸ ਨਿਯਮ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਾਂ ਹੀ ਲਗਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਹੋਣ। ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ,

(ਬੀ) ਧਾਰਾ 302 ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਅਧੀਨ ਕਤਲ ਦੇ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ; ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅਪਰਾਧੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਬੇਹੱਦ ਭੈੜੇ ਅਤੇ ਘਿਨਾਉਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਕਾਰਨ ਸਮਾਜ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਖਤਰੇ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।

5. ਭਗਵਤੀ, ਜੇ. ਜੋ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕਤਾ 'ਤੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਅਸਹਿਮਤ ਸਨ, ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ 'ਵੰਡੀ ਹੋਈ ਸੁਣਵਾਈ' ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਦੀ ਰਾਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

"80. ... ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਹਨ, ਪਰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਜਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਬੈਂਚ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ

ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਨਮਾਨੀ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੋ ... ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 235, ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, 1860 ਨੂੰ ਧਾਰਾ 354, ਅਪਰਾਧਿਕ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

---

[2] ਭਗਵਤੀ, ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1982) 3 ਐਸਸੀਸੀ 24 ਵਿੱਚ ਜੇ.

ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ, 1973 ਨੂੰ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਗੁੰਮਰਾਹਕੁੰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 14 ਅਤੇ 21 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

6. ਇਸ ਲਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਇਹ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਕਿਉਂ ਨਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਫੈਸਲੇ ਵਿਚ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਧਿਰ ਜਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਬੂਤ ਜਾਂ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ:

"157-ਏ. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਿਲਸ ਵਿੱਚ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਤਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਮੌਤ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾਅ 'ਤੇ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਨਿਰਦੋਸ਼ਤਾ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਸਬੂਤ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਪਹਿਲੂ - 'ਕੀਮਤੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ' ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ - ਦੁਰਲੱਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਵੈਧਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਵਿਚਾਰ ਸੀ।

7. ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ:

“3. ... ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਪੜਾਅ ਹੈ - ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਜਿੰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ - ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹਾਇਕ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਤੀਜੇ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ. ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਢੁਕਵੀਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਸਹੀ ਵਾਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ

---

[3] ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1976) 4 ਐਸਸੀਸੀ 190.

ਅਪਰਾਧ, ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਹਾਲਾਤ - ਵਧਣਾ ਜਾਂ ਵਧਣਾ - ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਰਿਕਾਰਡ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਉਮਰ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਬਾਰੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ, ਸਿੱਖਿਆ, ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ, ਸਹਿਜਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ, ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤੀ, ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿੱਚ ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਜਾਂ ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਸੰਭਾਵਨਾ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਅਪਰਾਧੀ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਰੋਕਥਾਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਕਾਰਕ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ, ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ, ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਪੜਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 235 (2) ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

4. ... ਇਸ ਲਈ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਸੁਣਵਾਈ ਸਿਰਫ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਣਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਰਕਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ. ਬੇਸ਼ਕ, ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇਸ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜਾ ਲੰਬਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਉਚਿਤ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਬਣਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ।

8. ਮੁਨੀਅੱਪਨ ਬਨਾਮ ਮੁਨਿਆਪਨ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 235 (2) ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ:

2. ... ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ

---

4 ਮੁਨੀਅੱਪਨ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ, (1981) 3 ਐਸਸੀਸੀ 11.

ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਕੇ ਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਉਸਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ। ਜੱਜ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੱਚੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਖਰਕਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇਗੀ। ਸਾਰੇ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਬੂਤ ਜੱਜ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਸਬੂਤ ਅਕਸਰ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੱਜ ਦਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ, ਸਮਾਜਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵੇਖੇ। ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਸਵਾਲ ਬਾਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੂਰੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਹੈ। ਜੱਜ ਧਾਰਾ 235 (2) ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜੋ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੋ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਸੰਕੀਰਣ ਸੀਮਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹਨ। ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਚ ਤੱਥ ਅਤੇ ਕਾਰਕ ਜੋ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੇ ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 235 (2) ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਈ ਗਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੇ ਫਾਰਮ ਅਤੇ ਪੱਤਰ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਮੂਲ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ।

9. ਮਿੱਠੂ ਵਿੱਚ ਵੀ. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਾਵਲੀ, 1908 ਦੀ ਧਾਰਾ 303 ਤਹਿਤ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕੱਟ ਰਹੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕਰਦਿਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ:

> "7. ... ਬਹੁਗਿਣਤੀ (ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ) ਨੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ: ਪਹਿਲਾ, ਧਾਰਾ 302 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ; ਦੂਜਾ, ਜੇ ਆਮ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ; ਅਤੇ, ਤੀਜਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ, ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਖਰੀ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ.

---

[5] ਮਿੱਠੂ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1983) 2 ਐਸਸੀਸੀ 277.

ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਦੋਵਾਂ ਵਿਕਲਪਕ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਹੈ, ਇਸ ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਿ ਕਤਲ ਲਈ ਆਮ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੈ, ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ. ਜੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 303 ਵਾਂਗ ਮੌਤ ਦੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਾ ਤਾਂ ਧਾਰਾ 235 (2) ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 354 (3) ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਵਿਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨਾ ਅਰਥਹੀਣ ਹੈ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸਣਾ ਬੇਲੋੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਾਵਲੀ, 1908 ਦੀ ਧਾਰਾ 303 ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

10. ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਹੋਰ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅਲਾਉਦੀਨ ਮੀਆਂ ਬਨਾਮ ਅਲਾਉਦੀਨ ਮੀਆਂ ਬਨਾਮ। ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਅਤੇ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:

"10. ... ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਿਰਪੱਖ ਤਾਲਮੇਲ ਦੀ ਇਹ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਭਣ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਦੋਸ਼ੀ, ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਕੋਲ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਈ ਕੁਝ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਵਿਵੇਕ ਤੋਂ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਹੀ ਸਜ਼ਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਧਾਰਾ 235 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੋਹਰੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ; ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਕੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਹੈ

---

[6] ਅਲਾਉਦੀਨ ਮੀਆਂ ਬਨਾਮ ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, (1989) 3 ਐਸਸੀਸੀ 5.

ਅਦਾਲਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਮੱਗਰੀ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਸਲਾਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰਸਮੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗਰਗ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੇ 31-3 1987 ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਸਦਮੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਭਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਸਦਮੇ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਉਮਰ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਉੱਚ ਫਰਮਾਨ ਦਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਜੇ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਕੜ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪਿਛੋਕੜ, ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਘਟਾਉਣ ਆਦਿ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਸਜ਼ਾ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇਗਾ. ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਨਤੀਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਇਸ ਲਈ, ਨਿਰਪੱਖ ਖੇਡ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਪਹਿਲੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਸਿਵਲ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਫੈਸਲਾ, ਜੇ ਸੁਣਵਾਈ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਲਏ ਗਏ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵੀ ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੇ ਗਏ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਭਾਰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਅਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਆਮ ਨਿਯਮ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

11. ਅੰਗੂਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਕੇਸ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ, ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੀ ਇਹੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ। ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਮਕਸਦ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

12. ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਦਿਨ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕੁਦਰਤੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਦੱਤਾਰਾਏ ਬਨਾਮ ਦੱਤਾਰਾਏ ਵਿੱਚ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ 9, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ:

> *132. ਅਪਰਾਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜ਼ਾਬਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ, ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਾਲਾਤ ◌ਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹਲਫਨਾਮਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।*
>
> *133. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਕਥਨ ਦੇ ਉਲਟ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਦਗਦੂ (ਦਗਦੂ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (1977) 3 ਐਸਸੀਸੀ 68 : 1977 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 421] ਅਤੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ [ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1976) 4 ਐਸਸੀਸੀ 190 : 1976 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 546] ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਅਸਲ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ*

---

[7] ਅੰਗੂਸਵਾਮੀ ਬਨਾਮ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਰਾਜ, (1989) 3 ਐਸਸੀਸੀ 33.

[8] ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1991) 4 ਐਸਸੀਸੀ 341.

[9] ਦੱਤਾਰਾਏ ਬਨਾਮ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2020) 14 ਐਸਸੀਸੀ 290.

ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

13. ਭਗਵਾਨੀ ਬਨਾਮ ਭਗਵਾਨੀ ਵਿੱਚ। ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ 10 ਨੇ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ:

> "16. ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਲਈ ਦੋ-ਪੱਖੀ ਸੁਣਵਾਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ (ਸੰਤੋਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਸਤੀਸ਼ਭੂਸ਼ਣ ਬਰਿਆਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2009) 6 ਐਸਸੀਸੀ 498)। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ (ਰਾਜੇਂਦਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦਰਾਓ ਵਾਸਨਿਕ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2019) 12 ਐਸਸੀਸੀ 460) ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮੱਗਰੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਢੁਕਵਾਂ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

14. ਮਨੋਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ। 5. ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ 11 ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸੁਣਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਮੌਕੇ ਦਾ ਦਾਇਰਾ, ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 235 (2) ਬਾਰੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ:

> 221. ਪਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਨੀਤੀ-ਸੰਚਾਲਿਤ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜੋ ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੋਸ਼ੀ ਬਾਰੇ ਘੱਟ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਸਿਰਫ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਕਸਦ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ – ਬਲਕਿ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨਿਆਂਇਕ ਤਰਕ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਤਹਿਤ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ)। ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਇਸ ਘਾਟ ਕਾਰਨ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ) ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ (ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜ (2011) 13 ਐਸਸੀਸੀ 706) ਕੇਸ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਰਾਜ ਨੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ।

---

[10] ਭਗਵਾਨੀ ਬਨਾਮ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, 2022 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 52 (ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 101-102/2022)।

[11] ਮਨੋਜ ਅਤੇ ਹੋਰ। 5. ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, (2022) ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 677 (ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 248-250/2015)।

ਇਹ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੋਵੇਂ ਸਬੰਧਤ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇ, ਜੋ ਕਿ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਤਹਿਤ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਸੁਣਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਘੱਟ ਸਖਤ ਸਜ਼ਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਕੇਸ ਰੱਖਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਆਦੇਸ਼, 'ਛੋਟੀ ਉਮਰ' ਅਤੇ 'ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਕਾਰਕਾਂ' ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਬੇਰਹਿਮੀ ਅਤੇ "ਸਮੂਹਕ ਅਤੇ ਨਿਆਂਇਕ ਜ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਦਮੇ" ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ।

15. ਪਰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ, ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ - ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ, ਮੁਨੀਅੱਪਨ, ਅਲਾਉਦੀਨ ਮੀਆਂ, ਅੰਗੁਸਵਾਮੀ, ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਨ - ਕਿ ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਇਹ ਉਲਟ ਲਾਈਨ ਇਸ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ

16. ਦਗਦੂ ਬਨਾਮ ਦਗਦੂ ਵਿੱਚ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ 12, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਲਈ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਰਿਮਾਂਡ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇਗੀ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਸੁਣਵਾਈ "ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ" ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ "ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੰਕੜੇ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਜੋ ਉਹ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਜੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

"79. ਅਦਾਲਤ, ਉਚਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

---

[12] ਦਗਦੂ ਬਨਾਮ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (1977) 3 ਐਸਸੀਸੀ 68.

ਲੋੜੀਂਦੇ ਅੰਕੜੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਾਕ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਣਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਅਜਿਹਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਉੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ13 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਬੈਂਚ ਆਇਆ।

17. ਇਕ ਹੋਰ ਮਾਮਲਾ, ਜਿੱਥੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰਾਮਦੇਵ ਚੌਹਾਨ ਬਨਾਮ ਰਾਮਦੇਵ ਚੌਹਾਨ ਸੀ। ਅਸਾਮ ਰਾਜ 14, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਸਮੀਖਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ 2:1 ਦੇ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 309 (2) ਦੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਜ਼ਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ ੩੦੯ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ੧੫ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਧਾਰਾ 309 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਸੁਣਵਾਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਵਿਕਲਪਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ, ਅਦਾਲਤ ਕੋਲ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸੁਣਵਾਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸੀ:

"28. ਮੌਤ ਜਾਂ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਵਿਕਲਪਕ ਸਜ਼ਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਉਹ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਕੋਲ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਕੇਸ [(1992) 3 ਐਸਸੀਸੀ 700 ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ: 1992 ਐਸਸੀਸੀ (ਸੀਆਰਆਈ) 705] । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 309 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਦੇ ਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੀ ਰੋਕ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅਦਾਲਤ, ਉਚਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਨ ਦਰਸਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਸਜ਼ਾ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਨ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ।

18. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਡਗਦੂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ

---

[13] ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (1977) 3 ਐਸਸੀਸੀ 218.

[14] ਰਾਮਦੇਵ ਚੌਹਾਨ ਬਨਾਮ ਅਸਾਮ ਰਾਜ, (2001) 5 ਐਸਸੀਸੀ 714.

[15] ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਕੋਡ ਸੋਧ ਐਕਟ, 1978 ਦੁਆਰਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ (ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਵਿੱਚ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ: ਬੀ.ਏ. ਉਮੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ 16; ਵਸੰਤ ਸੰਪਤ ਦੁਪਾਰੇ ਬਨਾਮ ਵਸੰਤ ਸੰਪਤ ਦੁਪਾਰੇ ਵਿ. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ 17; ਮੁਕੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਮੁਕੇਸ਼ ਵਿ. ਐਨਸੀਟੀ 18 ਦੀ ਸਥਿਤੀ; ਮੁਹੰਮਦ. ਮੰਨਨ ਬਨਾਮ ਮੰਨਾਨ ਬਨਾਮ। ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ 19; ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਬਬਨ ਮੇਸ਼ਰਾਮ ਬਨਾਮ. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ [20].

19. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਚ) ਨੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਮਿਸਾਲਾਂ 'ਤੇ ਵਿਆਪਕ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਢਿਆ:

> "40. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਉੱਪਰ ਵਿਚਾਰੇ ਗਏ ਸਾਵਧਾਨੀ ਭਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਤੋਂ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ ਉਭਰਦੇ ਹਨ:
>
> 40.1. ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ "ਸੁਣਵਾਈ" ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਲਪ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਾਰਥਕ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
>
> 40.2. ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਤਹਿਤ ਅਰਥਪੂਰਨ ਸੁਣਵਾਈ, ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਤੇ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਣਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਮਾਤਰਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ।
>
> 40.3. ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
>
> 40.4. ਗੈਰ-ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਅਪੀਲੀ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਵੀ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਾਰਥਕ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ।
>
> 40.5. ਜੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਲਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਮੌਕਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਉਚਿਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
>
> 40.6. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਬਾਰੇ ਦਲੀਲ ਦੇ ਕੇ।

---

[16] ਬੀ.ਏ. ਉਮੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਕਰਨਾਟਕ ਹਾਈ ਕੋਰਟ, (2017) 4 ਐਸਸੀਸੀ 124.

[17] ਬਸੰਤ ਸੰਪਤ ਦੁਪਾਰੇ ਵਿ. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2018) 6 ਐਸਸੀਸੀ 631.

[18] ਮੁਕੇਸ਼ ਬਨਾਮ ਐਨਸੀਟੀ ਰਾਜ, (2017) 6 ਐਸਸੀਸੀ 1.

[19] ਮੁਹੰਮਦ। ਮੰਨਨ ਬਨਾਮ ਮੰਨਾਨ ਬਨਾਮ। ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ, (2019) 16 ਐਸਸੀਸੀ 584.

[20] ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਬਬਨ ਮੇਸ਼ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2021) 1 ਐਸਸੀਸੀ 596.

[21] ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2019) 7 ਐਸਸੀਸੀ 1.

40.7. ਕੁਝ ਕਠੋਰ ਹਕੀਕਤਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਲੰਬੀ ਦੇਰੀ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਹੀਂ ਜੇਲ੍ਹ ਦੀ ਅਪੀਲ ਆਦਿ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ, ਉਚਿਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਸਕਦੀ ਹੈ।

40.8. ਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਆਧਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰਕ 'ਤੇ ਕਈ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਮਨੋਜ ਸੂਰਿਆਵੰਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ 22 ਵਿੱਚ।

20. ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਾਰਥਕ, ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਚੀਜ਼ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ (ਉਸੇ ਦਿਨ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ), ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਸੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸਮੱਗਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦੇ ਕੇ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ, ਅਪੀਲ (ਜਾਂ ਸਮੀਖਿਆ ਪੜਾਅ) 'ਤੇ ਨੁਕਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

21. ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਵਿੱਚ ਐਕਸਪ੍ਰੈਸ ਹੋਲਡਿੰਗ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ 'ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ' ਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਰਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਨੋਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਮਨੋਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਇਹ ਫੈਸਲਾ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸੀਆਰਪੀਸੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਲਈ 'ਲੋੜੀਂਦਾ ਸਮਾਂ' ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ; ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ "ਧਾਰਾ 235 (2) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਪੂਰੀ ਤਨਦੇਹੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ 3 ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

22. ਮਨੋਜ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। 5. ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਜ਼ਾ 'ਤੇ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ 24 ਤੋਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

---

[22] ਮਨੋਜ ਸੂਰਿਆਵੰਸ਼ੀ ਬਨਾਮ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ, (2020) 4 ਐਸਸੀਸੀ 451.

[23] ਮਨੋਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ, 2022 ਐਸਸੀਸੀ ਆਨਲਾਈਨ ਐਸਸੀ 768 (ਸੀਆਰਐਲਏ ਨੰਬਰ 910 - 911/2022)।

[24] ਮਿਤੀ 29.09.2021 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਡਾਇਰੀ ਨੰਬਰ 5964/2019 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ 05.08.2021 ਅਤੇ 08.09.2021 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪ੍ਰੋਬੇਸ਼ਨ ਅਫਸਰ, ਜੇਲ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਨੋਚਿਕਿਤਸਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਆਦਿ, ਜੋ ਕਿ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੌਜੂਦਾ **ਸੁਮੋਟੋ ਡਬਲਯੂਪੀ (ਸੀ.ਆਰ.ਐਲ.) ਨੰਬਰ 1/2022** ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੇ ਢੰਗਾਂ, ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੇ ਪੜਾਅ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਮਰੱਥਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਖਦਸ਼ੇ ਮਨੇਜ ਐਂਡ ਓਰਜ਼ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। 5. ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ, ਉਮਰ, ਵਿਦਿਅਕ ਪੱਧਰ, ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਸਦਮੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਹਾਲਾਤ, ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾ ਵਿਵਹਾਰ, ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਢੁਕਵੇਂ ਕਾਰਕ ਸਨ ਕਿ ਕੀ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

23. ਉਪਰੋਕਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਦੋ ਸਮੂਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਟਕਰਾਅ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 48ਵੇਂ ਲਾਅ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੁਰਲੱਭ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੁਆਰਾ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣਾ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਚੋਣ ਹੈ, ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰਹਿਣਗੇ, ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਘੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪੜਾਅ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ. ਇਹ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਨੁਕਸਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਪੈਮਾਨੇ ਭਾਰੀ ਝੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ/ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅਸਲ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇਕਸਾਰ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

24. ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਪੰਜ ਮਾਣਯੋਗ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਚਿਤ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਚੀਫ਼ ਜਸਟਿਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਅੰਕਿਤ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੁਰਾਗ ਭਾਸਕਰ ਮਾਮਲਾ ਵੱਡੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ
(ਸਹਾਇਕ: ਪ੍ਰਿਯਾਂਸ਼ੂ ਅਗਰਵਾਲ, ਐਲਸੀਆਰਏ)

ਬੇਦਾਅਵਾ :- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਰਣਾ/ਨਿਆਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ/ ਨਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Yadwinder Singh
Enrol. No. P/956/2016